

องค์พยานในการกระทำสัตย์สาบานในพระไอยการลักษณะพยาน และลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิง¹

อาทิตย์ ศรีจันทร์²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาองค์พยานในการกระทำสัตย์สาบานในพระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำน้ำลุยเพลิงซึ่งเป็นกฎหมาย 2 ฉบับในกฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณะพยานเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยพยานบุคคลในคดีความลักษณะพิสูจน์ดำน้ำ ลุยเพลิงเป็นเกณฑ์ตัดสินคดีระหว่างคู่ความ องค์พยานเป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการกระทำสัตย์สาบาน ผลการศึกษาพบว่าองค์พยานในกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้มีหน้าที่ 3 ประการ ประการแรกรับรู้เงื่อนไขในการทำสัตย์สาบาน ประการที่สองลงโทษ และประการที่สามให้พร ในขณะที่เดียวกันองค์พยานอาจถูกสาปแช่งได้ถ้ามีความลำเอียงหรือได้รับพรถ้ามีความเที่ยงธรรม องค์พยานมาจากหลายทางได้แก่พระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและอำนาจเหนือธรรมชาติ คำเรียกชื่อองค์พยานมีหลายรูปแบบได้แก่เรียกชื่อตรงๆ เรียกตามรูปร่างลักษณะ เรียกตามคุณสมบัติและเรียกตามที่อยู่ องค์พยานทำให้เห็นระบบความเชื่อของคนไทยสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นคติจักรวาลอีกด้วย

Abstract

This article is a study of the holy agents who are claimed to witness trial procedures prescribed in two Thai ancient laws: the laws of taking an oath and of taking a dive or walking through fire to prove one's innocence, which are parts of the Code of Three Great Seals. The holy agents play an important role in such a process. The study finds that they are asked firstly to witness the trial, secondly, to punish the wrongdoer and thirdly to bless the innocent. However, the holy agents, in turn, could be cursed for their prejudice or blessed for their justice. The agents are derived from either Buddhist, Hindu or animistic beliefs. They might be addressed directly by name, otherwise, their appearance, characters or abodes might be pronounced in stead of their name. The study of the holy agents acting as witness in the ancient trial procedure enable us to understand the beliefs and concepts about the universe of the Thais in the past.

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสัตย์สาบานของไทย" โดยมี ผศ.ดร. เสาวณิต วิงวอน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

² นิสิตปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทนำ

องค์พยานหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาเพื่อรับรู้เงื่อนไขหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำสัตย์สาบาน เช่น การกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำสัตย์สาบานของบุคคลก่อนที่จะให้การเป็นพยานในชั้นศาล ดังที่ปรากฏในพระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิง นอกจากนี้องค์พยานยังเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อ แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วยการกำหนดลักษณะเป็นบุคคลอย่างชัดเจน เช่น ผู้สร้างสรรพสิ่ง คือ พระพรหม ผู้รักษาท้องทะเล คือ นางมณีเมขลา เป็นต้น องค์พยานทำให้ผู้สาบานเกิดความเกรงกลัวที่จะโกหกหรือละเมิดต่อคำสัตย์สาบาน บทความนี้มีจุดประสงค์วิเคราะห์ บทบาทหน้าที่ขององค์พยานรวมทั้งระบบความเชื่อและคติจักรวาลของคนไทย

ความสำคัญของการกระทำสัตย์สาบาน

การสาบานหมายถึง การกล่าวคำปฏิญาณโดยอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพยาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1175) เกิดจากความต้องการ “ความไว้น้ำใจเชื่อใจ” ในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์หรือในยามมีปัญหา การสร้างความไว้น้ำใจเชื่อใจจำเป็นต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์นับถือร่วมกันหรือมีพื้นฐานความเชื่อร่วมกันมาเป็นคนกลางที่สามารถให้คุณและโทษได้ ถ้าผู้สาบานประพฤติปฏิบัติดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นก็จะคุ้มครองแต่ถ้าหากประพฤติปฏิบัติไม่ดีก็จะถูกลงโทษ การสาบานเป็นพิธีกระทำสัตย์สาบานระหว่างผู้ที่สาบานกับ “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ผลของการสาบานนั้นอาจไม่เป็นที่ประจักษ์เหมือนผลทางกฎหมาย แต่การสาบานเป็นการผูกพันจิตใจระหว่างผู้สาบานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ด้วยกันโดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ร่วมกัน การกระทำสัตย์สาบานจึงเป็นการทำสัญญาภายใต้เงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งซึ่งตั้งเอาไว้ระหว่างบุคคล เช่น การกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม

ตัวบทที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบาน

ตัวบทที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานมีหลายบท เช่น โองการแข่งน้ำ เป็นตัวบทในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ประกาศแข่งน้ำฝ่ายหน้าสำหรับการถือน้ำของข้าราชการฝ่ายหน้า ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ตัวบท 2 เรื่องเป็นกรณีศึกษาได้แก่ พระไอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุยเพลิง ซึ่งอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ที่นำมาศึกษาครั้งนี้ใช้ฉบับพิมพ์ของกรมศิลปากรปี พ.ศ. 2521

พระไอยการลักษณะพยาน

พระไอยการลักษณะพยานเป็นกฎหมายที่อยู่ในพระธรรมนูญศาสตร์ซึ่งใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ คำประพันธ์เป็นร้อยแก้ว เนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำสาบานซึ่งตุลาการจะต้องอ่านก่อนที่พยานจะให้การ ตัวอย่างว่า

ถ้าเห็นให้ว่าเห็นได้ยินให้ว่าได้ยินรู้ให้ว่ารู้ ถ้าเห็นได้เห็นว่าได้เห็นได้ยินว่าได้ยินเห็นได้รู้ ว่ารู้ แผ่นพระธรรมอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์อย่าได้ทรงซึ่งคนอันหาความสัจหมีได้ไว้เลย ให้เบ นพิกลบ้าไว้บัดต่าง ๆ ถ้าจะไปบอกเข้าป่าให้เสียกินแลต้องอสุณิบาดสายฟ้าฟาด แลบังเกิดอุบัติ โลกติดตกจากปากจะหมูกถึงซึ่งชีวิตรพินาศอย่าให้หันสิ่งบุตรภรรยา แลคำสาบานทั้งนี้จึงได้แก่คน อันหาความสัจหมีได้

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 213)

คำสาบานนั้นมีความว่าให้พยานให้การที่เป็นจริงมิฉะนั้นจะถูกสาปแช่งให้ได้รับโทษต่างๆ เช่น ให้ถูกธรณีสูบ ให้เป็นคนวิกลจริต เข้าป่าขอให้ถูกเสียกิน เป็นต้น ส่วนที่สองระบุถึงบุคคลผู้ที่สามารถเป็นพยานได้ว่าต้องมีคุณสมบัติ 6 ประการดังนี้

หนึ่งในลักษณะพยานกอปรด้วยองค์ 6 ประการคือ บุคคลอันกอปรด้วยเหตุผลอัน บริบูรณ์ 1 คือว่าบุคคลอันบริบูรณ์ด้วยลูกหลานมาก 1 คือว่าบุคคลกอปรด้วยน้ำใจอันเป็นสัจบุรุษ 1 คือว่า บุคคลมีน้ำใจกอปรด้วยกุศล 1 คือว่าบุคคลกอปรด้วยตระกูลเป็นเศรษฐี อันประเสริฐ คือว่า บุคคลเป็นที่สการบูชาแก่คนทั้งปวง 1 อันว่าบุคคลกอปรด้วยด้วยองค์หกประการดังนี้ จึงควรให้ ตระลาการถามเอาผู้นั้นเป็นพยาน

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229)

คุณสมบัติของผู้เป็นพยานมี 6 ประการได้แก่ มีที่อยู่ที่แน่นอน มีบุตรหลานมาก เป็นคนดี มีใจเป็นกุศล และอยู่ในตระกูลเศรษฐีเป็นที่นับถือแก่คนทั่วไป บุคคลเหล่านี้สามารถเป็นพยานได้เพราะมี สถานภาพทางสังคมที่มั่นคง

ส่วนที่สามได้แก่บุคคลที่ไม่สามารถเป็นพยานได้ แบ่งออกเป็น 33 จำพวก เช่น “คนผู้เพนทาสผู้เพน ความ 1 คนหูหนวก 1 คนเพนญาติผู้เพนความ 1 คนตาบอด 1 คนเพนมิศทายผู้เพน ความ 1 หญิงนคร โสภินี 1...คนวิวาทกับผู้เพนความ 1” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229)

บุคคลที่ไม่สามารถเป็นพยานได้คือ ผู้ที่อวัยวะบกพร่องเพราะขาดคุณสมบัติในการเห็นและ ได้ยิน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับคู่ความเพราะทำให้เกิดความลำเอียง และอาชีพบางอาชีพ เช่น โสภณี เพราะถือว่ามีฐานะทางสังคมต่ำ บุคคลเหล่านี้ไม่มีความน่าเชื่อถือที่จะทำให้คำให้การมีน้ำหนักจึง ไม่สามารถเป็นพยานได้

ส่วนที่สี่แบ่งเป็นมาตรารวมทั้งได้ 67 มาตรา ประกอบด้วยการกำหนดความน่าเชื่อถือของ พยาน การสืบพยานและการรับฟังพยานในกรณีต่างๆ ความน่าเชื่อถือของพยานเรียงจากมากไปหาน้อย 3 จำพวก ได้แก่ ทิพพยาน ได้แก่ พยานที่เป็นพระภิกษุผู้ทรงศีล นักปราชญ์ราชบัณฑิต และขุนนางผู้มี บรรดาศักดิ์ อุดรพยาน ได้แก่ ข้าราชการผู้น้อย พ่อค้า ประชาชน และอุดรพยาน ได้แก่ พี่น้องเพื่อนฝูงของ คู่ความ และคนหูหนวกตาบอด คนเป็นโรคเรื้อรัง คนขอทาน ส่วนการสืบพยานและการรับฟังพยานในกรณี ต่าง ๆ เช่น

อนึ่งโจทก์และจำเลยอ้างพยาน ผู้ใดออกชื่อปรากฏแล้วให้เผชิญในวันนั้น ถ้าอยู่แรมคืนจึงไป
เผชิญมิควร อย่าเอาผู้นั้นเป็นพยานเลย กล่าวมาทั้งนี้เหตุว่าพยานนั้นเป็นฆราวาส ถ้า
พยานนั้น เป็นสมณะไซ้ แม้นออกชื่อหลายวันหลายคืนจึงเผชิญควรให้เอาเป็นพยานได้

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 222)

เมื่อโจทก์และจำเลยอ้างพยานให้นำตัวพยานมาในศาลภายในวันนั้น ถ้าข้ามวันไม่ให้นำผู้
มาเป็นพยาน แต่ถ้าหากจะเชิญพยานซึ่งเป็นพระภิกษุแม้จะมาเป็นพยานในหลายวันต่อมาก็ให้เป็นพยาน
ได้ ที่ต้องให้นำพยานมาทันทีน่าจะเพื่อไม่ให้มีการชักซ้อมพยานล่วงหน้า ในกรณีที่พระภิกษุ
ไม่จำเป็นต้องมาในทันทีเพราะเป็นผู้ทรงศีลจึงมีความน่าเชื่อถือว่าจะไม่กล่าวเท็จ

ลักษณะพิสูจน์ดำนํ้าลุยเพลิง

ลักษณะพิสูจน์ดำนํ้าลุยเพลิงเป็นกฎหมายที่เป็นเกณฑ์ตัดสินข้อแพ้นะคดีระหว่างคู่ความโดย
ยึดถือปรากฏการณ์เหนือเกณฑ์มาตรฐานตามธรรมชาติเป็นตัวชี้วัด ก่อนที่จะมาถึงวิธีการนี้ คดีดังกล่าว
ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาที่ควรจะทำมาทั้งหมดแล้วแต่ไม่อาจค้นหาความจริงได้จึงต้องใช้วิธีพิสูจน์ซึ่ง
มี 7 ประการ ได้แก่ “ให้ล้วงตะกั่ว 1 ษบาล 1 ลุยเพลิงด้วยกัน 1 ดำนํ้าด้วยกัน 1 ว่ายนํ้าขึ้นนํ้าคํา
ปากแข่งกัน 1 ตามเทียนคลเล่มเท่ากัน 1” (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 229) กล่าวคือ ให้ล้วงตะกั่ว
สาบาน ลุยเพลิงด้วยกัน ดำนํ้าด้วยกัน ว่ายนํ้าแข่งกัน ว่ายนํ้าข้ามปากแข่งกัน จุดเทียนคนละเล่มดูว่า
เทียนของผู้ใดหมดก่อน

ตัวบทลักษณะพิสูจน์ดำนํ้าลุยเพลิงเรียกว่า โองการดำนํ้าและโองการลุยเพลิง เป็นคำ
ประพันธ์ประเภททักขณบัญญัติ ทั้งสองโองการมีร่ายนํ้าร่วมกัน 1 บทเรียกว่าคำสัจจาธิษฐาน ซึ่งจะ
ยกตัวอย่างดังนี้

ศรีสวัสดิบังคมคัล อภิวันรัตนไตรยางค์ โดยปัญญาจกลโมสร ยอกรอกิวาท ในบางบาทยุคล
วิมลเรณุมฤสุสุนทรลักษณ์ บวรอัคศาสดา...

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

เมื่อจะใช้การพิสูจน์ด้วยการดำนํ้าให้อ่านโองการดำนํ้า ดังตัวอย่างว่า

แลปลิ้นปลิ้นตาสแยงหัว	ทวนดเคราพันพั
ห้องพลุ่ยชลุยกาย่า	
หลอกหลอนโล่ร่มรันท่า	ทุบตีอ่วมอ่า
คำรามในพื้นที่คงคา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

หรือถ้าหากใช้วิธีการพิสูจน์ด้วยการลุยเพลิงให้อ่านโองการลุยเพลิง ดังตัวอย่างว่า

ผู้ใดกล่าวเท็จมารษา
สท้านพันเอ็นหวันไหว

จงประจักษ์แก่ตา

หนังพองสยงเกล้าตกใจ

คะคร้ามกลัวไทย

แลแสงพระเพลิงรัศมี

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

พระโอยการลักษณะพยานมีส่วนที่เป็นตัวบทที่ใช้ในพิธีกระทำสัตย์สาบานในครั้งแรกคือคำสาบาน ซึ่งตุลาการอ่านเพื่อให้ผู้เป็นพยานเกิดความเกรงกลัวและไม่กล่าวเท็จ ส่วนลักษณะพิสูจน์ดำนําลุยเพลิงเป็นตัวบทที่อรรถลักษณะอ่านในพิธีพิสูจน์หาความจริงในกรณีที่ไม่มีหลักฐานอื่นเพื่อชี้ผลแพ้ชนะในคดีความ ทั้ง 2 เรื่องมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งร่วมกันคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาในพิธีหรือเรียกว่าองค์พยาน

องค์พยานในการกระทำสัตย์สาบานในพระโอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำนําลุยเพลิง

องค์พยานหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ตามความเชื่อหรือการนับถือของคนในสังคม และได้รับการอัญเชิญมาเป็นผู้รับรู้ในการกระทำของบุคคล องค์พยานในพระโอยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำนําลุยเพลิงเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาในพิธีกระทำสัตย์สาบานของผู้ ให้การเป็นพยานในชั้นศาล และการกระทำสัตย์สาบานเพื่อพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม

การอัญเชิญองค์พยานในพระโอยการลักษณะพยาน มีตัวอย่างดังนี้

...แลปางนี้ขอเทพยดาเจ้าทั้งหลาย คือพระอินท พระพรหม พระยมราช แลท้าวจตุโลกบาล พระจันท พระอาทิตย์ ภูมิมารักษาอากาศเทพยดาผู้รักษาพระพุทธศาสนา แลเทพยดาอันรักษา ซึ่งขอบขันธเสมาแลพระมหามหาบวรเสวตรฉัตรจงเสด็จมาประชุมให้พร้อมกันในสถานที่นี้ ฟังซึ่งคำคนผู้จะเป็นสักขีพยานแก่กัน

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 213)

ในลักษณะพิสูจน์ดำนําลุยเพลิง การอัญเชิญองค์พยานมีตัวอย่างดังนี้

ศรีสวัสดิบังคมคัล อภิวันทรัตนไตรยางค์ โดยปัญญาจางคสโมสร ยอกรอภิวาท ในบางบาทยุคคณ วิมลเรณุมฤตสุณสุรลักษณ์ บวรอัศาศดา อันกอบด้วยทวดตั้งหมหนานุรุษลักษณ์ และศรีติยานุเพ็ญขณะแปดสิบทิศ ขวถวายนมัสธรรม คำภีร์แปดหมื่นสี่พันพระกรรมขันธ คือสุดตันตะ อภิศรรณ วิโนยา แล้ววันทาแห่งพระสงฆ์ มืองคอรียะทั้งแปดแปดประทาน...แล้วขอประกาศไหว้ เทเวศ ท้าวตรีเนตรพรหมโสฬศ ท้าวทรรฐวิรุฬหก วิรุฬปักขกฤเวรราช อิศรนารถอุมา มีฤทธาวรณารายณ์ ทั้งพระพายฤทธิเดช เสาร์นพระเกษราหู... ขอส่งเนตรพร้อมเลงญาณ รับพลีการเครื่องบูชา อันแต่งตั้งมาเหนือสาร ดูตระการบันจงถวาย เชิญภูกบายโดยสุพจิตร โจทยจำเลย ประดิศแกลังบังคม โดยนิยมข้าสุพา ขอถวายสัจจาตามท้องสำนวน

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 234)

การเจริญองค์พยาน 2 ตัวอย่างนี้ปรากฏอยู่ตอนต้นของตัวบท เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จำนวนมากมารับรู้ในการกระทำสัตย์สาบาน

ประเภทขององค์พยานในพระโอัยการลักษณะพยานและลักษณะพิสูจน์ดำน้ำ ลุยเพลิง

องค์พยานที่อัญเชิญมาในพิธีกระทำสัตย์สาบานในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา
2. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
3. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ในการวิเคราะห์ได้แยกเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา

ชื่อองค์พยาน	พระโอัยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง
1. พระพุทธเจ้าและอดีต พระพุทธเจ้าในภัทรกัป	สมเด็จพระกุกกุสนธ, พระโกนาคม, พระกัษษป สมเด็จพระศรีศากยมุนี		
2. พระรัตนตรัย		รัตนไตรยางค์	
3. พระอินทร์	พระอินท		
4. จตุโลกบาล (ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬ ปักข์ ท้าวภูเวร)		ท้าวธตรฐ,วิรุฬหก, วิรุฬปักข์, ภูเวรราช, นาคาวิรุฬ	กุเวณูราชา, วิรุฬปัก, วิรุฬหกคมหา, ทธธ, จตุโลกโลกิย์
5. เทวดาในสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น		เทวาชั้นฉะกา, ไตรตรึง	จตุมหาราชิกาและ ดาวดึงษ์
6. พรหม 16 ชั้น		พรหมโคพิศ	โสฬสพรหมา, พรหมประโ

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลุยเพลิง
1. พระพรหม	พระพรหม		
2. พระศิวะ		พระอิศรानารถ, พระอิศรา	พระอิศวร
3. พระวิษณุ		วิศณุเวศ,นารายณ์ ,นาเรศ	พระนารายณ์
4. พระอุมา		อุมา	อุมากัควดี
5. พระลักษมี			พระลักษมี, พระศรี
6. พระอินทร์	พระอินท		พระสามลเทพวาท
7. พระกุเวร		ท้าวเวสสุวัณ	
8. พระยม	พระยมราช	ยมราชา	พระกาล
9. พระรุณ			พระพิรุณ
10. พระคเณศ			วิคเณศศิวบุตรศิวกรรม
11. พระราม			พระราม
12. ทศกัณฐ์			ท้าวทศกรรฐา
13. พระอาทิตย์		จวิ	ระวิ
14. พระจันทร์		จันทร์	ศศิ
15. พระอังคาร		อังคาร	อังคาร
16. พระพุธ		พุธ	พุธ
17. พระพฤหัสบดี		ชิวาร	ชิวะ
18. พระศุกร์		สุกระ	ศุกระ
19. พระเสาร์		เสาร์ัน	เสาร์ะ
20. พระเกตุ		พระเกษ	พระเกตุ
21. พระราหู		ราหู	ราหู
22. พระคงคา		พระคงคา	คงคาสมุทรสายน
23. พระอัคนี			พระเพลิง
24. พญานาค			(วิศณุเวศ) ท้าวนาคา

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลูยเพลิง
25. พระพาย		พระพาย	พระพาย
26. ท้าวพลี			เจ้ากรุงภาลี
27. นางเมขลา		นางเมขลาเจ้าสมุทร, เมขลา	มณีเมขลา
28. พระแม่ธรณี		ธรณีอัคเทพี	พระธรณี

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ชื่อองค์พยาน	พระไอยการ ลักษณะพยาน	โองการดำน้ำ	โองการลูยเพลิง
1. จตุคามรามเทพ			พระขัตตุคามี่, พระรามเทพ
2. พระภูมิ			อารักษ์มหา, เทวารักษ์
3. พระเสื้อเมืองทรงเมือง		เสื้อเมือง,ทรงเมือง	องค์พระเสื้อเมือง
4. ผีพราย		พรายน้ำ	
5. ผีเสื้อน้ำ		ผีเสื้อน้ำ	
6. พระพนัสบดี			พระไพรเจ้าป่าขี้ยักษ์
7. รุกขเทวดา		พฤษผีสาง	พฤษเทวา
8. ผีตายโหง		ผีสางตายโหง	

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นองค์พยานที่อัญเชิญมาในพระไอยการลักษณะพยาน และโองการดำน้ำ โองการลูยเพลิง จากการศึกษาพบว่าองค์พยานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี)

ในตารางที่ 1 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้าและอดีตพระพุทธเจ้าอีก 3 พระองค์ในภัทรกัป พระรัตนตรัย พระอินทร์ จตุโลกบาล ซึ่งทางพระพุทธศาสนาคือ ท้าวอตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าวภูเวร เทวดาในฉกามาพจร และโสฬสพรหม

ตารางที่ 2 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ เทพเจ้าตรีมูรติ (พระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ) ขยายของเทพเจ้า คือ พระอูมาและพระลักษมี จตุโลกบาล ซึ่งทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือ พระอินทร์ พระกুবเระ พระยม พระวรุณ เทพเจ้าอื่นๆ ได้แก่พระคเณศ เทพและเทวีประจำธรรมชาติ ได้แก่ พระอัคนี พระคงคา พระพาย พระแม่ธรณี และนางมณีนีเมขลา เทวดานพเคราะห์ ได้แก่ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ พระเกตุ พระราหู วิรูปุชในตำนานซึ่งถือเป็นเทพเจ้าอวตาร ได้แก่ พระราม เจ้าแห่งอสูรผู้มีฤทธิ์ได้แก่ ทศกัณฐ์ นอกจากนี้ยังมีมนุษย์ซึ่งมีภาวะกึ่งเทพกึ่งสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่พระยานาคที่เป็นพาหนะพระวิษณุ

ตารางที่ 3 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี) มีฝ่ายดีได้แก่ จตุคามรามเทพซึ่งเดิมเป็นเทวดา 2 องค์คือ พระขัตติยคามและพระรามเทพต่อมารวมเป็นองค์เดียวชื่อ จตุคามรามเทพ พระภูมิคือเทวดาประจำพื้นดิน พระเสื้อเมืองทรงเมืองคือเทวดาผู้รักษาเมือง รุกขเทวดาคือเทวดาประจำต้นไม้ พระพันสบัติคือเทวดาเจ้าป่า ส่วนผีฝ่ายร้ายได้แก่ ผีที่อยู่ในน้ำ คือผีพรายและผีเสื้อน้ำ ผีตายโหงผีที่ตายด้วยอุบัติเหตุ

จากตารางแสดงให้เห็นว่าองค์พยานในพระโถยการลักษณะพยาน และลักษณะพิสูจน์ดำเนินาลุขเพลิงมีทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ การปรากฏองค์พยานในลักษณะนี้ผ่านกระบวนการผสมผสานปรับใช้จนคนในสังคมเข้าใจและเป็น “ฐานความเชื่อร่วมกัน” ที่ทำให้องค์พยานเป็นที่ยอมรับของบุคคลในพิธีกระทำสัตย์สาบาน

คำเรียกชื่อองค์พยาน

คำเรียกชื่อองค์พยานมีหลายรูปแบบดังนี้

1. คำเรียกชื่อตรงๆ เช่น พระกุกกุสนธ พระโกนาคม ซึ่งเป็นชื่ออดีตพระพุทธเจ้า ท้าวอตรฐ ท้าววิรุฬหก ซึ่งเป็นชื่อของท้าวจตุโลกบาลเป็นต้น
2. คำเรียกตามรูปร่างลักษณะ เช่น ท้าวทศกรรฐา แปลว่าผู้มีสี่มือ หมายถึงทศกัณฐ์เจ้ากรุงลงกา
3. คำเรียกตามคุณสมบัติ เช่น พระสามลเทพราช แปลว่าผู้เป็นหัวหน้าเทวดา หมายถึงพระอินทร์ วิคเณศศิวนบุตร แปลว่า โอรสพระศิวะผู้เป็นเจ้าของอุปสรรค หมายถึงพระคเณศ เป็นต้น

อนึ่งองค์พยานองค์เดียวกันอาจมีคำเรียกได้หลายชื่อ เช่น พระศิวะ มีคำเรียกว่า พระอิศรา พระอิศวร แปลว่าผู้เป็นใหญ่ พระอิศรานารถ แปลว่าผู้เป็นใหญ่อันเป็นที่พึ่ง

4. คำเรียกตามที่อยู่ เช่น พรหมโสฬศ หรือโสฬสพรหม แปลว่าพระพรหมผู้อยู่ในรูปภูมิ 16 ชั้น พระธรณี แปลว่าผู้อยู่ในแผ่นดิน เมขลาเจ้าสมุทร นางเมขลาผู้ประจำในห้วงน้ำใหญ่

การที่มีคำเรียกชื่อองค์พยานหลายชื่อแสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยทางภาษาของคนไทย เพราะภาษาเป็นสิ่งที่แทนความคิดของคน การที่มีชื่อเรียกองค์พยานอย่างมากมายเป็นการแสดงความละเอียดอ่อนในวิถีคิดของคนไทยสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังแสดงภูมิความรู้ด้วย เพราะชื่อที่หลากหลายนั้นแสดงให้เห็นความเข้าใจองค์พยานทุกแง่มุมอย่างลุ่มลึก

องค์พยานกับบทบาทเรื่องการลงโทษและให้พร

องค์พยานนั้นนอกจากจะอัญเชิญมาเพื่อรับรู้เงื่อนไขและวัตถุประสงค์ในการกระทำสัตย์สาบานแล้ว ยังมีบทบาทลงโทษและให้พรอีกด้วย ตัวอย่างการลงโทษเช่น ลงโทษผู้กระทำผิดโดยการใส่คุณสมบัติขององค์พยาน ในโองการลุยเพลิง ให้พระเพลิงเทพเจ้าแห่งไฟลงโทษผู้กระทำผิด

พระเพลิง เริงฤทธิแสงศรี	เข้าในอัครคี
ขอให้สำแดงพหูพอง	
พระเพลิง เรองฤทธิอันกอง	ให้ไหม้พหูพอง
ให้เทเนประจักษ์แก่ตา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 236)

นอกจากนี้องค์พยานมีบทบาทในการให้พรที่พูดความจริง ในโองการดำนํากล่าวว่าให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยรักษาผู้มีวาจาสัตย์ให้หายใจสะดวงสบายเมื่อดำน้ำ ดั่งใจความว่า

ความจริงครันดำขลธิ	น้ำแยกแตกหนี
อย่ามีพิโรธสำแดง	
ออกแต่กายาฝ่าแฝง	เดชฤทธิแรง
เทเวศช่วยอภิบาล	
หายใจเข้าออกสำราญ	น้ำแหวกแยกฉาน
ด่ำลงสบายหายใจ	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

อย่างไรก็ตามองค์พยานอาจถูกสาปแช่งได้ถ้าลำเอียงไปตัดสินเข้าข้างคนผิด แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความคิดที่รัดกุมเรื่องการให้สัตย์สาบานโดยจะไม่ไว้ใจใครง่ายๆ แม้กระทั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นองค์พยานเอง ดังที่วินัย พงศ์ศรีเพียร (2547: 31) กล่าวว่า “คนไทยไม่ไว้ใจใครแม้กระทั่งเทวดา เพราะเมื่อเชิญภูตเชิญเทวดามาเป็นพยานในการพิสูจน์แล้ว หากเทวดาลำเอียงเข้าข้างผู้ใดผู้หนึ่ง ก็มีคำสาปแช่งให้เทวดาทกนรกเหมือนกัน” ตัวอย่างในโองการดำนํามีดังนี้

ท่านท้าวเทเวศทั้งหลาย	ท่ากลบึงวาย
มิได้พินิจตระตรอง	
รับเครื่องพลีกรรมเข้าของ	ผู้เท็จบุปบอง
ประโยชน์ให้มิใช่	
ผู้จริงมิได้สงไสย	กล่าวโทษโดยนัย
แลจริงมิได้บวงสรวง	
จงตกต่ำไต้ระกรร	ยื่นได้พุทหัน
ดรนรินทร์ (...)	
เพราะด้วยมฤชณาอาธรรม์	เอาความจริงผัน
ให้แก่ผู้มฤษา	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 235)

องค์พยานที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีก็จะได้รับพร ดังเช่นปรากฏในโครงการดำเนินว่า

ท่านท้าวเทวศองคโค	ผู้เอาใจใส่
ช่วยจริงข้างเท็จสังการ	
จงได้สมบัติบริวาร	ในชั้นพิมาน
พิมลยั้งยิ่งไป	

(กฎหมายตราสามดวง, 2521: 236)

ถ้าหากองค์พยานปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีคือ ช่วยให้เกิดความจริงในกระบวนการยุติธรรมก็
จะได้รับพรให้มีทรัพย์สมบัติในสวรรค์ยิ่งขึ้นไป

องค์พยานกับแนวคิดเรื่องศาสนาและความเชื่อ

จากการศึกษาเรื่ององค์พยานแสดงให้เห็นแนวคิดของคนไทยในเรื่องศาสนาและความเชื่อที่
ผสมผสานระหว่าง ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี) เช่น
พระพรหม ในพระไอยการลักษณะพยานเป็นพระพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ส่วนพระพรหมในลักษณะ
พิสูจน์ดำเนินนำลุลยเพลิงเป็นพระพรหมในพระพุทธศาสนา พระพรหมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีที่อยู่ในพรหม
โลกเรียกว่า “พรหมพณฑนา” พระพรหมในพระพุทธศาสนา สถิตอยู่ในภูมิ 16 ชั้นเรียกว่า “โสฬศภูมิ”
(พระยาสังฆาภิบาล, 2549: 26)

“พระอินทร์” ในพระโถงการลักษณะพยานมีทั้งพระอินทร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระอินทร์ในพระพุทธศาสนา ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระอินทร์เป็นราชาแห่งทวยเทพที่มีอำนาจและกล้าหาญ โปรดเสวยน้ำโสมเสมอ เป็นผู้นำเทวดาปราบพวกอสูร (เจือ สตะเวทิน, 2522: 6) ส่วนพระอินทร์ในพระพุทธศาสนาเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อเป็นมนุษย์ได้สร้างศาลาให้คนอาศัยจึงเป็นกุศลให้บังเกิดบนสวรรค์ มีเทวดาเป็นบริวาร 32 องค์ มีบทบาทเป็นผู้ช่วยพระโพธิสัตว์ ในการหล่อพระพุทธรูปชินราช ช่วยพระนาคเสนในการหล่อพระแก้วมรกต เป็นต้น (พระยาสังฆาภิรมย์, 2549: 35)

ในโถงการลุลยเพลิงกล่าวถึงพระขัตติคามีและพระรามาเทพซึ่งป็นผีฝ่ายดี เป็นเทวดาซึ่งมีหน้าที่เฝ้าพระบรมธาตุ (ไมเคิล ไรท์: 2550) เป็นการนำอำนาจเหนือธรรมชาติมาอยู่ร่วมกันกับพระพุทธศาสนา

องค์พยานเป็นเครื่องแสดงให้เห็นการผสมผสานแนวคิดเรื่องศาสนาและความเชื่อต่างๆ อย่างกลมกลืน คนไทยไม่ได้เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือลัทธิใดลัทธิหนึ่ง แต่คิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง แม้อยู่ในรูปต่างกัน หรือหน้าที่ต่างกันก็สามารถบันดาลคุณและโทษได้เหมือนกัน

องค์พยานกับแนวคิดเรื่องจักรวาล

จากการศึกษาเรื่ององค์พยานทำให้เห็นแนวคิดเรื่องจักรวาลดังนี้ โครงสร้างจักรวาลในพระโถงการลักษณะพยานมีลักษณะเป็นจักรวาลตามคติของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูรวมกัน ทั้งนี้เห็นได้จากการเอ่ยถึงพระพุทธเจ้าในภัทรกัปและพระอินทร์ทางพระพุทธศาสนา และกล่าวถึงพระพรหมพระอินทร์ พระยมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูรวมกัน

การอ้างองค์พยานในลักษณะพิสุจน์ดำนํ้าลุลยเพลิงทำให้เห็นจักรวาลที่ผสมผสานกันระหว่างจักรวาลทางพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอำนาจเหนือธรรมชาติ จักรวาลทางพระพุทธศาสนาเห็นได้จากการอ้างกามภูมิและรูปภูมิซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของไตรภูมิ นอกจากนี้ยังอ้างถึงท้าวอตรฐ ท้าววิรุฬปักข์ ท้าววิรุฬหก และท้าวภูเวร ซึ่งเป็นจตุโลกบาลอยู่ในจตุมหาราชิกภูมิหรือสวรรค์ชั้นแรกในฉกามาพจร ทั้งยังกล่าวถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และ โสฬสพรหมซึ่งอยู่ในรูปภูมิ 16 ภูมิ นอกจากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแล้วยังมีแนวคิดอื่นอีกดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2545: 44) กล่าวว่า

เรื่องของจักรวาลในกฎหมายพิสุจน์ดำนํ้าลุลยเพลิงนั้นมีลักษณะแตกต่างพอสมควร เพราะมีการนำเอาเทพและผีจากระบบความเชื่ออื่นที่ไม่ใช่พุทธศาสนาเข้ามาผสมด้วย โดยเฉพาะของทางศาสนาฮินดู และความเชื่อในเรื่องผีที่เป็นพื้นเมืองหรือท้องถิ่นทำให้โลกนี้จักรวาลนี้เต็มไปด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกทิศทุกมุมทั้งในอากาศ บนแผ่นดิน ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ โลกใต้บาดาลและอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าอะไรก็ได้ที่ไต่ยีนไต่ยั้งไต่ยั้งได้รู้มาว่าศักดิ์สิทธิ์ก็นำมารวมไว้ทั้งสิ้น

กฎหมายลักษณะพิสุจน์ดำนํ้าลุลยเพลิงเป็นกฎหมายที่รวบรวมเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทุกมุมทุกทิศของจักรวาลทั้งที่อยู่ในพระพุทธศาสนา พราหมณ์-ฮินดู และระบบผีนั้นเป็นลักษณะเฉพาะของคนไทย จะเห็นได้จากการที่แนวคิดนี้สืบทอดอยู่ในปัจจุบัน

สรุป

จากการศึกษาของคัพยานในการกระทำสัตย์สาบานในพระโอัยการลักษณะพยานและลักษณะ พิสูจน์ดำนนำลยเพลิงแล้วพบว่าองค์พยานในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีหน้าที่ 3 ประการคือ

1. รั้รับรู้เจ็อนไขหรือวัตถุประสงค้ของการกระทำสัตย์สาบาน
2. ลงโทษผู้ประพฤติผิดคำสัตย์สาบาน
3. ให้พรผู้ประพฤติตามคำสัตย์สาบาน

ในขณะที่องค์พยานมีหน้าที่ลงโทษและให้พร องค์พยานเองก็อยู่ในกระบวนการของพิธีกระทำ สัตย์สาบาน เพราะเมื่อองค์พยานลำเอียงไปเข้าข้างคนผิด ก็ต้องถูกสอบแข่งเช่นกัน ถ้าองค์พยานปฏิบัติ หน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัดก็จะได้รับพรให้มีความสุขและสมบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป

คำเรียกชื่อองค์พยานที่หลากหลายจำนวนมากแสดงให้เห็นความลุ่มลึกทางภูมิปัญญาของคน ไทยในการประมวลความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มารวมอยู่ในที่เดียวกัน องค์พยานทำให้เห็นความคิดความเชื่อ ที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ยัง สะท้อนให้เห็นคติจักรวาลของคนไทยสมัยโบราณ ทั้งคติจักรวาลในพุทธศาสนาและจักรวาลที่เต็มไปด้วย สิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายแหล่งผสมผสานกัน

การศึกษาของคัพยานแสดงให้เห็นลักษณะสังคมไทยซึ่งมีการผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ ไปด้วยกัน การผสมผสานดังกล่าวชี้ให้เห็น “ฐานความเชื่อร่วมกัน” ในการกระทำสัตย์สาบานซึ่งเป็นระบบการควบคุม สังคมอย่างหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายตราสามดวง. 2521. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

เจือ สตะเวทิน. 2522. **ตำรับวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ. 2547. **กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ไรท์, ไมเคิล. 2550. "ตามหาที่มาของจตุคามรามเทพ." **ศิลปวัฒนธรรม** 28, 8 (มิถุนายน): 100-105.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2545. **กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สัจจาภิรมย์ฯ (สำรวจ ศรีเพ็ญ), พระยา. 2549. **เทวกำเนิด**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.